

CLIMATE ALLIANCE
KLIMA-BÜNDNIS
ALIANZA DEL CLIMA e.V.

Програма заходів Кліматичного компасу для місцевої стратегії щодо зміни клімату

Кліматичний компас — це методологія, розроблена Європейською мережею міст за підтримки Європейської Комісії у рамках Схеми співпраці задля стійкого розвитку міст (<http://www.climate-compass.net>).

Документ
перекладено українською мовою за ініціативи

Робочої Групи неурядових організацій з питань зміни клімату www.climategroup.org.ua

та фінансової підтримки

Британської Ради в Україні <http://www.britishcouncil.org/uk/ukraine> та

Шведської коаліції з кислотних дощів www.acidrain.org

Інформаційно-просвітницький тур «Клімат змінюється. Час Діяти!»
Жовтень 2007р.

Методологія Кліматичного компасу

Кліматичний компас – ідея

Кліматичний компас	Інноваційна методологія Кліматичного компасу дозволяє надавати консультації та поради місцевим властям про стратегічний захист клімату. Вона призначена
призначений для розробки швидкої та економічної програми	для розробки прямої програми дій з попередження зміни клімату в енергетиці, на транспорті та в інших галузях. Успішне використання методології принесе економічну вигоду на місцевому рівні, покращить поінформованість громадськості та поглибить участь місцевої влади у одній з найбільш важливих сфер діяльності місцевих властей.

Більшість наявних програм для надання консультацій місцевим властям стосується енергетики, і тому вони не можуть забезпечити комплексного підходу, який потрібен для використання усіх можливостей стратегії для захисту клімату на місцевому рівні. З іншого боку більшість методологій, які забезпечують комплексний підхід, розроблені для великих міст, які можуть собі дозволити, і потребують проведення глибокого аналізу викидів парникових газів і розробки ґрунтовної концепції скорочення їх кількості. Кліматичний компас пристосований для розробки швидкого й економічного підходу, придатного для використання малими містами й округами при створенні програми дій для захисту клімату на місцевому рівні.

Його головними особливостями є те, що

- ♦ він не потребує проведення досліджень сторонніми експертами, тому дозволяє заощадити кошти та запобігти затримкам;
- ♦ він гарантує, що програма дій буде спиратися на досвід та знання місцевої влади, враховуючи конкретні заходи, яких вже було вжито в рамках стратегії щодо зміни клімату;
- ♦ він охоплює всі відповідні галузі, тобто енергетику, транспорт, переробку відходів, сільське господарство та лісництво, а також всі відповідні ролі місцевої влади — замовника, проектувальника, постачальника ресурсів та інфраструктури, пропагандиста, та всі інструменти, які вони можуть використовувати;
- ♦ він містить досвід інших місцевих властей і спирається на енергійні стратегії та заходи, а саме заходи, які є економічними і/або дають подальші екологічні, природоохоронні та соціальні вигоди.
- ♦ він використовує процес, в якому приймають участь відповідні департаменти та дійові особи, і пов'язує розробку програми дій для захисту клімату з наявним плануванням та діяльністю у рамках Місцевої програми дій на XXI сторіччя, включаючи всі зацікавлені сторони.

Основні відомості

Кліматичний компас розроблено на основі колишньої методології Кліматичного альянсу, яка розроблялася та поновлювалася з 1993 року під час співпраці Кліматичного альянсу з численними місцевими властями. Методологія Кліматичного альянсу складається з таких частин: «Десять кроків», «Перелік заходів», та «Індикатори Кліматичного альянсу», для оцінки успіхів.

Завдяки «Десяти крокам» муніципалітети отримують стратегічну структуру, яка визначає міжгалузеві задачі для політичної та інституціональної інтерналізації захисту клімату:

1. Офіційне визнання захисту клімату задачею місцевої влади;
2. Розподіл відповідальності та обов'язків щодо координації та обміну інформацією в самій місцевій адміністрації;
3. Запровадження обговорення зі сторонніми зацікавленими сторонами;

4. Визначення точок зору та встановлення пріоритетів;
5. Затвердження обов'язкових галузевих задач;
6. Початок прямих дій;
7. Складання плану дій щодо скорочення викидів парникових газів;
8. Затвердження та впровадження програм дій;
9. Регулярний моніторинг успіхів;
10. Успіхи в обміні інформацією.

Методологія Кліматичного компасу потребує попереднього виконання пункту 1, і частково включатиме пункти 4 і 6. Крім того, вона досить буде схожою на пункти 2 і 3, вимагатиме обов'язкової підготовки пунктів 5, 7 і 8 разом з впровадженням спеціальної програми дій, та створить підґрунтя для пунктів 9 і 10.

Див. «Кліматичний компас: процес»

Кліматичний компас – масштаб

Головні сфери діяльності

Місцевий вплив на глобальну проблему «зміни клімату» є досить значним, оскільки місцева влада грає критичну роль в управлінні енергетикою, розвитку промисловості, збереженні чистоти повітря та держзакупівлі. Існує декілька факторів, які роблять місцеві власті ключовими зацікавленими сторонами у проблемах енергетики, чистоти повітря та клімату. Місцева влада

- ◆ володіє та експлуатує електростанції;
- ◆ володіє та експлуатує будівлі, машини та обладнання (вуличне освітлення, постачання та обробка води), які споживають значну кількість палива та електроенергії;
- ◆ контролює стратегію землекористування. Вони визначають, де мусять бути розташовані будівлі та споруди, майбутні транспортні потреби та всю сукупність попиту, що, в свою чергу, впливає на споживання енергії;
- ◆ впливає на рішення та інвестиції в дороги та транспортні системи. Місцеві власті часто мають нормативний чи регуляторний вплив на житловий кодекс, який визначає ефективність енергоспоживання житлового фонду;
- ◆ управляє та регулює автомобільні стоянки, транспортні потоки та системи, впливаючи, таким чином, на вибір способу та тривалість подорожей, що значною мірою визначає споживання енергії транспортом.

Споживання енергії власним обладнанням

Очевидною відправною точкою для місцевої влади є споживання енергії її власним обладнанням, яке складає від 3% до 10% усього споживання енергії в місті чи муніципалітеті. Сюди входять тепло та електроенергія, спожиті муніципальними установами або вуличним освітленням, очищення стічних вод, водопостачання, міський транспорт, басейни, тощо. У багатьох європейських країнах школи також підпорядковані муніципалітетам. Численні місцеві власті мають велику кількість орендованого соціального житла.

Захист клімату у сфері безпосереднього впливу місцевих властей виконує кілька задач. Вони можуть:

- ◆ продемонструвати свою провідну роль;
- ◆ заощадити кошти;
- ◆ запровадити більш ефективне управління;

- ◆ продемонструвати та пропагувати нові технології та процедури.

Багато місцевих властей скоротили споживання енергії до 15% без значних інвестицій, лише завдяки використанню методів управління енергоспоживанням, таким як моніторинг споживання, покращений контроль, завчасне виявлення та усунення слабких місць. Заходи, спрямовані на користувачів будівель, наприклад, покращення поінформованості та мотивація, є дуже успішними. Крім того, муніципалітети запровадили інноваційні схеми, які заохочують користувачів будівель шляхом розподілу між ними грошових заощаджень. Державні закупівлі також повинні орієнтуватися на ефективність споживання енергії та екологічну доцільність.

Місцеві власті можуть систематично планувати свої інвестиції в посилення ефективності енергоспоживання на основі постійного керування енергетичним сектором та індикаторів споживання енергії, за якими встановлюються пріоритети. Інвестиції передбачають модернізацію будівель та систем опалення, встановлення ефективних систем освітлення та когенераційних установок у великих громадських будівлях. Багато муніципалітетів знаходять нові шляхи фінансування: вони або звертаються до компаній-постачальників енергії, які пропонують більш вигідні контракти, або реструктурують власний бюджет щоб створити відновлюваний фонд («внутрішні підряди»).

Постачання енергії

Місцеві власті можуть також виступати у ролі місцевої комунально-енергетичної структури й іноді виробляти енергію. Ця функція, поширена у Північній та Центральній Європі, як правило, але не завжди, покладається на муніципальну компанію. Багато таких комунальних підприємств мають власну систему опалення.

Головний потенціал для суттєвого короткострокового скорочення викидів парникових газів знаходиться у розширенні наявних і створенні нових районних систем опалення, модернізації старих систем та їх перетворення в когенераційні установки. Наприклад, малі муніципалітети використовують біогаз або біомасу для районних систем опалення. Багато муніципалітетів підтримують використання відновлюваних джерел енергії.

Планування міст

Зазвичай за прийняття рішень про планування землекористування відповідають місцеві власті. Вони можуть впливати на місцеві енергетичні компанії через механізм концесій. Найнижчий рівень планування, планування розвитку міст, є ключовим визначником попиту на мобільність: чи це компактне місто; де розташовані різноманітні функції — житлові та комерційні, обслуговування, навчання та відпочинок — і як вони поєднуються; чи є громадський транспорт у нових районах, тощо. Міста можуть зробити суттєвий довгостроковий вклад у зменшення транспортних потоків, якщо ці аспекти заздалегідь будуть враховані під час планування.

Наступний етап міського планування, детальне планування житлових районів, також суттєво впливає на споживання енергії. Багато міст вже використовують комплексні набори критеріїв, які передбачають орієнтацію та розташування будинків таким чином, щоб можна було використовувати сонячну енергію, а системи опалення можна було встановлювати найбільш економно; вони також мають стандарти з охорони довкілля та економії енергії для окремих будинків.

Транспорт

Більшість європейських міст зіткнулися з проблемами заторів та забруднення через постійне зростання кількості міського автомобільного транспорту. До цього часу вклад автомобільного транспорту у зміну клімату постійно зростає. Отож потреба у рішеннях у цій сфері є дуже гострою!

Рациональні транспортні стратегії спрямовані на узгодження транспортних потреб громадян з якістю умов життя та довкілля. Зміни у цій сфері вимагають чіткої політичної волі місцевої влади. Задачі зі

скорочення кількості автомобільного транспорту, узгоджених стратегій для впровадження заходів, подання прикладів іншим зацікавленим особам готують підґрунтя для стратегій раціональної мобільності. Раціональна мобільність включає поняття спільного планування, оскільки заходи є найбільш дієвими, коли вони спрямовані на конкретні групи громадян та відповідні їхні вимоги. Вона також стосується стимулювання громадян до вибору більш раціональних видів транспорту, таких як пересування пішки, на велосипедах та у громадському транспорті.

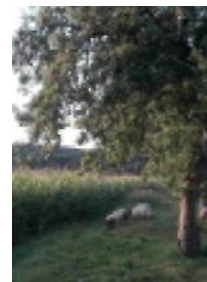
Багато місцевих властей Європи контролюють місцеві громадські транспортні компанії, які використовують метрополітен (у великих містах), трамваї (у великих та середніх містах) та автобуси. Стратегія ефективного використання енергії, така, як в енергетиці, у транспортній галузі мусить бути спрямована на споживання пального окремими транспортними засобами і не годиться для місцевих властей, оскільки вони мають лише незначний вплив рішення про закупівлю поза межами їхніх власних парків і не мають ніякого впливу взагалі на виробників.

Головними чинниками у місцевій транспортній стратегії є попит на мобільність (де стратегічною метою є ліквідація транспортних потоків) та види транспорту (перехід до громадського транспорту, велосипедів та пішого пересування). Крім своєї ролі у довгостроковому плануванні міст, є місцеві власті, які вдаються до обмежувальних заходів щодо повального використання автомобілів, пропонуючи в той же час дешеві та привабливі альтернативи. Заходи зі скорочення автомобільного потоку рідко досягають консенсусу. Використання стратегії «тягни-штовхай» попри цей факт призведе до переможного прийняття та надання необхідного фінансування для громадського транспорту. Це одна із найбільших загроз для захисту клімату на місцевому рівні, не лише тому, що цю сферу краще видно у короткостроковій перспективі скорочення транспортних заторів.

Сільське господарство та лісництво

Сільське господарство за оцінками спричиняє до 9% усіх викидів парникових газів. Воно є головним джерелом CH_4 і N_2O , і за останніми оцінками ця величина складає 48% викидів CH_4 і 52% викидів N_2O в ЄС. Роль сільського господарства — і як джерела, і як поглинача парникових газів — сильно залежить від місця Європи через різні сільськогосподарські стратегії та різні сільськогосподарські технології.

Крім головних галузей у плані викидів CO_2 , муніципальний захист клімату зараз поширюється також в інші сфери, які є джерелами викидів парникових газів. Оскільки багато місцевих властей є власниками значних лісових та сільськогосподарських угідь, вони можуть впливати на управління цими угіддями.

Розміщення відходів

Раціональне управління відходами стає все більш актуальним у політичній програмі і включає питання раціональності, зростання кількості відходів та стурбованість громадськості близькістю до пропонованих місць утилізації відходів і, звісно ж, як наслідок, зростання викидів парникових газів та послаблення зміни клімату.

Розміщення відходів у більшості країн є компетенцією муніципалітету, і часто стає предметом уваги (на цьому рівні) в контексті зміни клімату. Муніципалітети можуть працювати над власними моделями споживання, пропагувати скорочення кількості відходів та їх сортування для переробки, але перш за все вони управляють переробкою та розміщенням

відходів. Утилізація відходів призводить до викидів метану та вуглекислого газу. Переробка та розміщення відходів безпосередньо впливають на викиди цих парникових газів. Тут можливі такі варіанти:

- ◆ сучасні звалища, де розміщуються відходи, що розкладаються, і які обладнано системами захоплення парникових газів;
- ◆ спалювання, або відновлення енергії, перетворює енергію, яка зберігається в речовині, у форму, у якій її можна використовувати, скорочуючи потребу у викопному паливі і, тим самим, зменшуючи викиди вуглекислого газу та інших шкідливих забруднювачів деінде;
- ◆ компостування — це аеробний процес, який дозволяє розкласти відходи органічного походження у присутності повітря, і який генерує вуглекислий газ, на відміну від більш шкідливого метану, який утворюється в анаеробних умовах.
- ◆ Анаеробні переробні заводи використовують закриті установки для захоплення і збору метану для його подальшого використання в ролі високоенергетичного палива, зменшуючи цим потребу у викопному паливі, і, знову ж таки, викидаючи після спалювання менш шкідливий вуглекислий газ.

Решта варіантів передбачають механіко-біологічну переробку (МБП), автоклавування та інші технології термічної переробки, такі як піроліз та газифікація.

Ролі місцевих властей у місцевих стратегіях щодо зміни клімату

Кліматичний альянс пропагує місцеві стратегії щодо зміни клімату шляхом розподілу різних ролей місцевих властей, кожна з яких пов'язана з окремими видами діяльності.

I. Місцеві власті як замовник і зразок

Місцеві власті відповідають за власне споживання енергії (яке складає близько 3-10% усього споживання енергії), за управління муніципальними землями і лісами, схеми закупівлі. В той же час вони є зразком для зовнішніх дійових осіб (наприклад, будь-яких компаній та фірм), заохочуючи своїх службовців використовувати більш раціональні види транспорту, скорочувати кількість відходів чи купувати екологічно прийнятні продукти для власного вжитку.

II. Місцеві власті як проектувальник і регулювальник

Зазвичай за прийняття рішень про планування землекористування і розташування об'єктів відповідальні місцеві власті. Вони уповноважені оптимізувати енергоефективність нових розробок та включати стратегії запобігання транспортним потокам в плани, які розробляються. Вони формують інтенсивність транспортного потоку законодавчими та нормативним засобами, наприклад, в управлінні автомобільними стоянками, чи наданням переваги велосипедистам, пішоходам та громадському транспорту. Місцеві власті повинні гарантувати, що товари та послуги, продані замовникові, враховуючи енергетичні послуги та обладнання, яке споживає енергію, відповідають стандартам. Вони можуть впливати на місцеві енергетичні компанії через механізм концесій.

III. Місцеві власті як постачальник і провайдер

Вони можуть також виступати у ролі місцевої комунально-енергетичної структури й іноді виробляти енергію. Ця функція, поширена у Північній та Центральній Європі у вигляді районного опалення, як правило, але не завжди, покладається на муніципальну компанію. В той же час місцеві власті є постачальником інфраструктури для транспорту: для міських доріг, громадського транспорту (залежно від розміру муніципалітету), а також обладнання для велосипедистів та пішоходів. В сфері розміщення відходів місцеві власті передбачають системи для окремого збору відходів різного типу, щоб мати змогу здійснити відповідні процеси переробки.

IV. Місцеві власті як радник і пропагандист

І, насамкінець, місцеві власті мають роль, яка у рамках відповідальності захисту користувача та довкілля полягає у покращенні поінформованості громадян. На лібералізованому ринку місцеві власті ймовірно мають все більш значну роль у покращенні поінформованості про енергоефективність, оскільки виробники енергії, традиційний шлях постачання цієї послуги, мало зацікавлені у обмеженні споживання на конкурентному ринку. Для громадян вони виступають в ролі радників, а для деяких професійних груп, таких як архітектори, проектувальники чи робітники, виступають в ролі консультантів. І останнє, але не менш важливе — місцеві власті є партнером в процесах за Місцевою програмою дій на XXI сторіччя чи круглих столах, які мають метою скласти плани для подальшого розвитку раціональної організації муніципалітетів.

Кліматичний компас – матеріали

Вся інформація в супровідних матеріалах ґрунтується на 15-річному досвіді Кліматичного альянсу та його членів, пропагуючи найбільш перспективні стратегії та ефективні заходи.

Програма заходів

є головним інструментом Кліматичного компасу. Вона містить структуру вибору можливих заходів для місцевої програми захисту клімату. Вона містить схеми, яких слід дотримуватися під час розробки послідовної та всебічної стратегії захисту клімату.

Програма заходів містить повний перелік потенційних заходів у згаданих вище областях, оформлений у вигляді таблиці. Див. «Програма заходів»

The diagram illustrates the 'CLIMATE COMPAS' framework, which is a set of tools for local climate action. It is organized into several horizontal bars, each representing a different sector. Each bar is divided into four steps: 1. getting started, 2. moving forward, 3. forging ahead, and 4. taking the lead. The sectors shown are:

- Global Responsibility** (orange bar)
- GREEN PUBLIC PROCUREMENT** (dark red bar)
- AGRICULTURE** (green bar)
- TRANSPORT** (blue bar)
- ENERGY** (red bar)
- URBAN DEVELOPMENT** (purple bar)
- CLIMATE POLICY** (dark green bar)

The 'CLIMATE POLICY' section is detailed in the table below:

Step:	1. getting started	2. moving forward	3. forging ahead	4. taking the lead
A Adopt targets and develop a concept	Develop a general commitment to climate policy	Adopt a global CO2 reduction target	Adopt detailed reduction targets for all relevant sectors	Set targets to become a '100% renewable' community
B Institutionalise your climate policy	Determine a responsible officer / department for your future climate policy	Inform and involve all relevant departments in your climate policy	Regularly report to the political decision-makers about the progress of your climate policy	Establish a climate protection agency (including both involved departments and external parties, stakeholders etc.)
C Set up and implement the action programme	Decide on first measures for immediate implementation: identify and formulate basic resolutions (2 facts, standards)	Select priority measures taking into account previous activities and ongoing developments in the municipality	Detail the action programme for all relevant sectors in accordance with the targets set	mainstream your climate policy into all local plans
D Inform about climate change and your climate policy	Organise a public event on climate change and the local commitment	Set up an annual campaign on climate change	Regular inform and raise awareness for specific target groups in at least one sector	Develop a comprehensive information and communication strategy for target groups in all relevant sectors
E Involve the local actors	Set up an approach for participation and involvement of stakeholders	Establish a permanent working group / round table on climate policy with external actors	Set up structures for active co-operation with officers, individual target groups and stakeholders	Co-operate with private sector partners, stakeholders and individual target groups
F Monitoring	Check data availability and define indicators	Monitor your own facilities and the GHG reduction impact of individual measures	Publish a report about the implementation of the action programme with a rough GHG inventory every 2 years	Monitor GHG emissions in detail and keep a full set of indicators for all relevant sectors
G Regional collaboration	Start joint initiatives with other local authorities in the region	Continuously communicate and coordinate with municipal actors in the region	Initiate coordinated climate action with main public actors in the region in specific sectors (i.e. urban planning, transport, ...)	Develop a comprehensive climate strategy with main public actors in the region
H Co-operate with other local governments and networks	Use existing contacts and networks to learn experience	Formulate a local strategy for international co-operation in the field of climate policy, adhere to an international network	Start international activities and co-operations in the field of climate policy (i.e. energy efficiency or FES)	Set up a comprehensive co-operation with international partners for the implementation of projects

Рис. 2.

Задачі згруповані за окремими темами (А - ...) та поділяються на чотири цільові рівні:

- ◆ початкові заходи
- ◆ подальші дії
- ◆ боротьба за першість
- ◆ лідерство

Програма заходів є головною системою підтримки рішень. Вона виступає в ролі:

- ◆ технологічної карти реєстру (позначення виконаного/запланованого), закладаючи цим підґрунтя майбутньої діяльності шляхом візуалізації стану окремих успіхів по кожній сфері діяльності окремо.
- ◆ фонду ідей майбутніх заходів у всіх відповідних сферах. Разом з відомостями на картках заходів, загалом інформує про кроки, до яких треба вдатися, про можливості персоналу та необхідні фінанси, найкращі методи у цій сфері.
- ◆ інструменту планування для вибору та класифікації заходів.

Після робочої наради з приводу майбутньої енергетичної стратегії, таблиця Програми може мати, наприклад, такий вигляд:

ENERGY				
	Step 1: getting started	2: moving forward	3: forging ahead	4: taking the lead
A Define your energy policy and adopt targets	Define fundamental objectives of your energy policy X	Lay the ground for your energy policy, formulate the action programme	Adopt detailed targets for individual sectors or subjects	Adopt the target: 100% renewable
B Institutionalise your energy policy	Define responsibilities and allocate staff X	Install central cooperation structures within the authority X	Involve municipally owned companies in the energy policy	Install a local/regional energy agency <i>not applicable</i>
C Bring your own facilities up to scratch	Check selected own facilities in terms of energy use and saving potential X	Install energy performance standards for municipal buildings	Install an energy management system for all municipal buildings, including energy audits	Improve energy performance standards for public buildings
D Use innovative financing schemes	Identify yourself about national and European funding opportunities X	Identify buildings for energy performance (based on EPC)	Analyse results of your first contract and potential for enlargement to additional buildings	Reform financial framework conditions to facilitate internal EPC and apply it to all public buildings !!!
E Provide "green" public lighting	Analyse potentials for immediate savings in public lighting X	Formulate a public lighting policy plan (based on energy efficiency) !!!	Buy green electricity for public lighting	Implement the policy plan and search for potentials for EEG use
F Purchase green electricity	Identify yourself about certified green electricity suppliers	Buy a portion of your energy demand from a green electricity supplier	Resolve upon the continuous progression of the share of green electricity	Adopt the target: 100% green electricity your facilities and purchase them from regional suppliers
G Become a model for sustainable energy use	Investigate potentials for a renewable energy project on/at a municipal building	Define a package of cost-effective sustainable building measures	Define a package of sustainable building measures that require investment	Implement innovative energy-saving technologies and promote them as demonstration projects

1st step !!!

Рис. 4

Рекомендовані заходи

це ті заходи, які заздалегідь просто реалізувати і які, незалежно від типових умов, гарантовано є успішними. Ці заходи детально описані, а самі описи повинні розташовуватись на початку переліку запланованих місцевою владою заходів у рамках місцевої стратегії щодо зміни клімату.

Див. рекомендований з навчальною метою захід: Муніципальне управління енергетикою

Конкретні приклади

покликані продемонструвати обґрунтованість проектів та вибраних заходів і дати практичні підказки щодо їх впровадження. У Програмі заходів для кожного заходу буде передбачено принаймні один конкретний

приклад практичного використання оптимального методу.

Див. конкретний приклад: Спільне користування автомобілем як послуга місцевих властей

Ресурси

надають інструменти, бази даних та інші джерела інформації, які підтримуватимуть місцевих координаторів у виборі проектів та заходів, та в реалізації місцевої програми захисту клімату.

Такими ресурсами можуть бути, наприклад,

- ◆ **GreenLight** — сучасна добровольча програма, за допомогою якої приватні та державні організації зобов'язуються перед Європейською Комісією скорочувати споживання енергії для потреб освітлення. На веб-сайті програми містяться рекомендації, форми, схеми для розрахунку рентабельності, тощо.
- ◆ **COGEN CHALLENGE:** будь-яка інформація, яка потрібна для ознайомлення з дрібномасштабною когенерацією чи для впровадження власного проекту — посібники, інструментальні засоби для розробки власного проекту, перелік постачальників, регіональні установки, відомості по країнам, тощо.
- ◆ **SMILE:** База даних з близько 170 прикладами використання оптимальних методів в усіх аспектах стратегії раціонального розвитку міського транспорту, та рекомендаціями для місцевих властей щодо впровадження таких стратегій.
- ◆ **MOBILITY CULTURA:** назустріч новій культурі мобільності шляхом кампаній, управління транспортом та покращення поінформованості. Веб-сайт проекту містить технологічні карти, приклади та обговорення.
- ◆ **TOOLBOX:** інструментальний засіб для управління транспортом в компаніях, який містить систему підтримки рішень, перелік заходів та оперативних сценаріїв.
- ◆ **CASA:** «Інтерактивний інструмент моніторингу розростання міста» дозволяє оцінити ефективність ключових індикаторів, пов'язаних із розростанням міста (щільність, попит на землю, транспортна система, їхній вплив на міське довкілля), і провести порівняльний аналіз цільової сфери з іншими прикладами розростання міста.
- ◆ **BUYING GREEN:** довідник Європейської Комісії по стратегіям екологічно доцільних закупівель, з вибору постачальників, укладання контрактів, організаційних аспектів. Містить приклади.

Додаткові джерела див. на www.climate-compass.net

Кліматичний компас: процес

Кліматичний компас починає з працювати з того моменту, коли місцева влада приймає рішення про реалізацію стратегій щодо зміни клімату. Це може бути момент, наприклад, коли вона стає членом мережі, такої як Кліматичний альянс.

Графік

Досвід показує, що потрібно буде принаймні три локальні консультаційні наради.

Перша, підготовча нарада, потрібна для окреслення взаємних сподівань та конкретних вимог. Протягом першої наради визначаються відповідальні департаменти та особи, встановлюється контакт з контактною особою в органах влади, розглядаються наявні стратегії у відповідних галузях. Тут також вирішується, чи потрібно робити в муніципальній раді презентацію на тему захисту клімату на місцевому рівні.

На другу нараду запрошуються ключові особи, які повинні скласти реєстр (див. далі) і провести інституціоналізацію. Перед третьою нарадою місцеві власті повинні виконати своє «домашнє завдання» для цього кроку.

Третя, і головна, нарада буде присвячена безпосередньо стратегіям та заходам, які повинні бути включені до програми захисту клімату, та підготовці передумов для впровадження простої системи

моніторингу.

Усі три наради повинні пройти протягом 6–12 місців. Крім того, співробітники муніципалітету повинні виконати певну роботу для підготовки нарад, наприклад забезпечити доступ до інформації.

У рамках цього процесу слід провести консультацію з громадськістю; найзручнішим моментом буде готовність першого проекту програми дій і буде організована перша акція з покращення поінформованості громадян.

Кроки і елементи методології Кліматичного компасу

Крок 0: Контакт

Пропагандист і місцеві власті вступають в контакт через регіональні програми, організовані мережами чи асоціаціями місцевих властей, або на вимогу окремих міст і муніципалітетів. Приймається офіційне рішення про проведення процесу і, врешті-решт, про винагороду пропагандистові.

Крок 1: Початок

- ◆ перша нарада пропагандиста з місцевою контактною особою, з'ясування місцевих потреб, інтересів та вимог, планування розкладу нарад, визначення відповідальних департаментів та осіб в місцевій адміністрації.
- ◆ Покращення поінформованості громадян щодо захисту клімату. пропагандист презентує місцевим властям або адміністрації значення захисту клімату у важливих галузях і докладну ідею Кліматично компасу.

Крок 2: Реєстр

- ◆ ідентифікація характеристик, пріоритетів та основних вимог муніципалітету, встановлення пріоритетних задач на найближче майбутнє;
- ◆ аналіз місцевих і регіональних початкових умов для впровадження заходів щодо захисту клімату. пропагандист надає форму з основними питаннями, перевіряє документи та матеріали;
- ◆ Об'єднання наявних заходів для захисту клімату, за допомогою Програми заходів Кліматичного компасу в якості технологічної карти, перевірка даних на місцевому рівні та демонстративна перевірка муніципальних будівель, парку або землі, щоб показати потенціал для скорочення викидів парникових газів у сфері прямого впливу місцевих властей;
- ◆ Визначення важливих рішень, які потребують прийняття протягом наступних кількох місяців і протягом наступних двох років (планування міста, нові поселення, модернізація муніципальних будівель, тощо);
- ◆ Перевірка доступності даних про виробництво та споживання енергії, транспортні питання та викиди парникових газів.

Крок 3: Інституціоналізація

- ◆ Встановлення адекватної організаційної структури: перевірка різних моделей організації, фіксація структури, призначення відповідальних осіб, узгодження регулярного обміну інформацією між політиками та адміністрацією.
- ◆ Заснування робочої групи Кліматичного компасу та запрошення на першу нараду.

Крок 4: Організація спеціальної програми дій

- ◆ Погодження попередніх результатів, формулювання початкових умов (переважно виходячи з реєстру)

- ◆ Визначення довгострокового бачення стратегії захисту клімату місцевими властями (вклад, участь пропагандиста);
- ◆ Презентація пропагандистом в муніципалітеті рекомендованих заходів з урахуванням попередньої діяльності та майбутнього розвитку;
- ◆ Визначення та формулювання основних положень (критеріїв, стандартів, тощо) (з участю пропагандиста);
- ◆ Погодження стратегічної розробки всебічної моделі в рамках місцевої стратегії щодо зміни клімату.

Програма дій мусить бути пов'язана з наявним видами діяльності. Вона повинна складатися з трьох частин:

- (1) Базові, головні положення, такі, як критерії і стандарти, наприклад,
- ◆ екологічні стандарти для муніципальних будівель (енергетичні стандарти, матеріали, тощо);
  - ◆ критерії муніципальних закупівель та транспортного парку;
  - ◆ критерій раціональності розвитку міста;
  - ◆ визначення процедур, які гарантуватимуть дотримання цих критеріїв.
- (2) Конкретні пріоритетні заходи, а саме заходи з «нагадування» для скорочення споживання ресурсів, заощадження коштів та отримання інших вигод (див. «Рекомендовані заходи»).

Програма заходів допоможе встановити конкретні види діяльності, які слід включити до програми дій. Пріоритетними заходами повинні бути:

- ◆ нечисленний, ефективний, нешкідливий парк муніципального транспорту і покращення обслуговування;
- ◆ управління енергоспоживанням на громадському обладнанні;
- ◆ корисні для клімату варіанти майбутніх інвестицій, наприклад більш ефективні варіанти, використання біомаси;
- ◆ пропаганда захисту клімату в школах, покращення поінформованості про мобільність та енергетичні проблеми;
- ◆ пропаганда громадського транспорту та спеціальних заходів з покращення інфраструктури для велосипедистів та пішоходів, заходи із зменшення транспортного потоку;
- ◆ корисні для клімату і чесні закупівлі

(3) Зобов'язання розпочати систематичну програму захисту клімату (особливо у великих містах), виходячи з реєстру (енергетика, транспорт, викиди) та оцінки технічного та економічного потенціалу для скорочення викидів парникових газів і рекомендацій до дій.

Крок 5: Моніторинг та звітність

- ◆ Розробка індикаторів для запланованих заходів;
- ◆ Підготовка збору даних про моніторинг вуглекислого газу;
- ◆ оцінка доходів/затрат по конкретним заходам;
- ◆ Підготовчі роботи щодо майбутньої звітності (звіти про діяльність, публікації, тощо).

Програма заходів Кліматичного компасу для місцевої стратегії щодо зміни клімату

Кліматичний компас — це методологія, розроблена Європейською мережею міст

КЛІМАТИЧНИЙ АЛЬЯНС KLIMA-BÜNDNIS ALLANZA DEL CLIMA

За підтримки Європейської Комісії у рамках Схеми співпраці задля стійкого розвитку міст

Сфери діяльності у місцевих стратегіях щодо зміни клімату

Кліматична стратегія	Державна закупівля
Розвиток міст	Сільське господарство та лісництво
Енергетика	Туризм
Транспорт	Міжнародна співпраця

КЛІМАТИЧНА СТРАТЕГІЯ

Крок:	1) початкові заходи	2) подальші дії	3) боротьба за першість	4) лідерство
Затвердження цілей та концепції розвитку	Розробка загального зобов'язання щодо кліматичної стратегії	Сприяння досягненню світової мети щодо скорочення CO ₂	Затвердження конкретизованих цілей щодо зниження для всіх основних галузей	Встановлення цілей з перетворення на «100% відновлювану» спільноту
Інституціоналізація кліматичної стратегії	Призначення співробітника або відомства, відповідального за майбутню кліматичну стратегію	Інформування всіх основних відомств про кліматичну стратегію та залучення їх до її впровадження	Регулярне звітування перед відповідальними за прийняття рішень про успіхи впровадження кліматичної стратегії	Заснування агенції з захисту клімату (за участі всіх залучених відомств, третіх осіб, зацікавлених сторін тощо)

Розробка та впровадження програми дій	Прийняття рішень щодо перших заходів для негайного впровадження, визначення та формулювання основних положень (критеріїв, стандартів)	Вибір пріоритетних заходів з урахуванням попередньої діяльності та майбутнього розвитку в муніципалітеті	Конкретизація програми дій для всіх основних галузей у відповідності до встановлених цілей	Урахування кліматичної стратегії в усіх місцевих планах
Інформування щодо зміни клімату та кліматичної стратегії	Організація громадських заходів щодо зміни клімату та виконання місцевих зобов'язань	Підготовка щорічних кампаній, присвячених зміні клімату	Регулярне інформування та покращення поінформованості для певних цільових груп, принаймні в одній галузі	Детальна розробка всебічних відомостей та стратегії оповіщення для цільових груп у всіх основних галузях
Залучення місцевих дійових осіб	Розробка підходу до участі та залучення зацікавлених сторін	Заснування постійної робочої групи або круглого столу із кліматичної стратегії за участі сторонніх дійових осіб	Розробка структур для активної співпраці з громадянами, окремими цільовими групами та зацікавленими сторонами	Співпраця з партнерами, зацікавленими сторонами та окремими цільовими групами у приватному секторі
Моніторинг	Перевірка доступності даних і визначення індикаторів	Моніторинг власних об'єктів і впливу окремих заходів на скорочення ПГ	Що 2 роки, опублікування звітів про впровадження програми дій з приблизним реєстром ПГ	Докладний моніторинг викидів ПГ і фіксування всієї сукупності індикаторів для всіх основних галузей
Співпраця з іншими місцевими урядами та участь у міжнародних мережах	Приєднання до певної міжнародної мережі	Організація регіональної співпраці	Розробка всебічної кліматичної стратегії спільно з основними громадськими діючими особами в регіоні	Організація всебічної співпраці з міжнародними партнерами для впровадження проектів

РОЗВИТОК МІСТ

Крок:	1) початкові заходи	2) подальші дії	3) боротьба за першість	4) лідерство
Визначення загальної стратегії планування	Перегляд основних стратегій у сфері землекористування, транспорту і охорони довкілля	Визначення можливостей і перешкод для поточної стратегії планування	Оцінка, а згодом і корегування наявної інституційної системи	Інтегрування та розширення повноважень щодо планування у місцевій владі
Створення структур для спільного планування	Інформування громадськості про майбутні процеси планування	Створення робочого комітету з політичних представників, важливих адміністративних відомств та сторонніх зацікавлених сторін	Розробка та пропонування прийнятних та прозорих схем участі громадян	Обговорення угод щодо планів з різними зацікавленими сторонами

Визначення поглядів на стійкий розвиток в міській зоні	Визначення загальних принципів майбутнього розвитку міста або муніципалітету	Затвердження уявлень про ефективне використання ресурсів у місті або муніципалітеті та визначення індикаторів для майбутнього моніторингу успішності їх впровадження	Оцінка пріоритетних сфер розвитку і перевірка врахування критеріїв в області енергетики, транспорту та землекористування	Прийняття рішення щодо меж росту міст та розробка стратегії розвитку вже зайнятих та існуючих об'єктів
Визначення ефективності енергоспоживання як основного принципу планування міст	Введення базових енергетичних критеріїв для всіх процесів планування	Включення енергетичних оцінок або балансів до всіх документів з планування як обов'язкової теми або розділу	Створення стандартів ефективності енергоспоживання для відремонтованих і нових будинків	Створення систем ефективного енергоспоживання, наприклад ТЕЦ або систем центрального опалення, у всіх нових або реконструйованих міських зонах
Відведення відновлюваним джерелам енергії (ВДЕ) чіткого місця у плануванні міст	Усунення адміністративних перепон (дозволів, процедур) для відновлюваних джерел енергії	Планування поступового впровадження ВДЕ під час ремонту будівель або реконструкції міських зон	Використання відновлюваної енергії у реконструйованих або нових міських зонах	Визначення та бронювання територій для електростанцій, які використовують відновлювані джерела енергії
Скорочення попиту на транспорті послуги за рахунок раціонального планування у сфері землекористування	Дослідження раціональних транспортних рішень під час планування та перепланування житлових районів або у проектах житлового будівництва	Введення критеріїв планування міст, покликаних зменшити попит на транспортні послуги	Планування, сприятливе для пішоходів і велосипедистів, зменшення транспортного потоку, а також енергоефективного та відповідального використання автомобілів	Пошук іноваційних моделей проектування дорожньо-транспортної системи в містах (вільні від автомобілів житлові райони, тощо)
Стимулювання розвитку раціонального підприємництва	Розробка стратегії врахування підприємницького сектора у плані стійкого розвитку	Інформування місцевих підприємців щодо можливості захисту довкілля задля забезпечення прибутків компанії	Впровадження програми дій: досягнення взаємної згоди щодо заходів з охорони довкілля (для раціонального розвитку підприємництва)	Створення місцевої екологічної емблеми для компаній, що сприяють охороні довкілля, або вдосконалення екологічних стандартів підприємницького сектора у муніципалітеті

ЕНЕРГЕТИКА

Крок:	1) початкові заходи	2) подальші дії	3) боротьба за	4) лідерство
--------------	----------------------------	------------------------	-----------------------	---------------------

			першість	
Визначення енергетичної стратегії та затвердження цілей	Визначення фундаментальних завдань енергетичної стратегії	Створення підґрунтя для енергетичної стратегії, формулювання програми дій	Затвердження конкретизованих цілей для окремих секторів та суб'єктів	Затвердження цілі: 100% відновлюваність
Інституціоналізація енергетичної стратегії	Визначення сфер відповідальності та призначення персоналу	Створення в адміністрації структур міжгалузевої взаємодії	Залучення муніципальних компаній до впровадження енергетичної стратегії	Заснування місцевої або регіональної енергетичної агенції
Використання іноваційних схем фінансування	Внутрішнє інформування щодо державних та європейських можливостей надання фінансування	Визначення перших будівель, щодо яких буде укладено контракт про енергоефективність (КЕЕ)	Аналіз першого контракту та потенціал для розширення його дії на додаткові будівлі	Реформування вимог до фінансової системи з метою сприяння КЕЕ і застосування їх до всіх громадських будівель
Забезпечення належного стану власних об'єктів	Перевірка вибраних власних об'єктів на предмет використання енергії та потенціалу для енергозбереження	Встановлення стандартів енергоефективності для муніципальних будівель	Запровадження системи регулювання енергоспоживання для всіх муніципальних будівель, зокрема проведення аудиторських перевірок енергоспоживання	Вдосконалення стандартів енергоефективності
Перетворення на зразок раціонального використання енергії	Визначення пакету раціональних заходів з енергозбереження з незначними початковими інвестиціями або коротким строком окупності	Визначення пакету раціональних заходів з енергозбереження, що вимагають більших початкових інвестицій	Придбання зеленої електроенергії для часткового забезпечення власних енергетичних потреб	Затвердження неперервного збільшення частки «зеленої» електроенергії
Забезпечення «зеленого» вуличного освітлення	Аналіз потенціалу для негайної економії вуличного освітлення	Формулювання плану вуличного освітлення з акцентом на ефективності енергоспоживання	Придбання «зеленої» електроенергії для вуличного освітлення	Впровадження плану стратегії та перехід до використання 100% частки відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) у мережі вуличного освітлення
Підтримка впровадження проектів у сфері відновлюваної енергетики	Виробництво частини муніципальної електроенергії і/або створення теплового навантаження на власних станціях на основі ВДЕ	Створення земельного реєстру територій для потенціального використання ВДЕ	Створення пропозиції зеленої електроенергії для громадян	Впровадження довгострокової програми дій щодо досягнення цілі з 100% виробництва енергії на ВДЕ-станціях та теплоелектроцентралях (ТЕЦ)

Інформування та залучення громадян	Інформування громадян про енергетичну стратегію та надання порад щодо можливості власного внеску	Створення місцевого енергетичного консультаційного центру	Організація цільових кампаній для пропаганди ефективного енергоспоживання	Урахування питання енергоспоживання в освітніх та професійних навчальних курсах
Оновлення наявного житлового фонду	Інформування власників будинків про потенційні можливості для підвищення ефективності енергоспоживання в їхніх будівлях	Збір даних і створення земельного реєстру для енергоспоживання у житловому фонді	Категоризація житлового фонду відповідно до ефективності енергоспоживання та надання цільових порад і рекомендацій	Створення програми кредитування для корегування ефективності енергоспоживання в житловому фонді
Створення «зелених» офісних будівель	Поширення системи регулювання енергоспоживання серед сторонніх компаній	Дослідження та встановлення стандартів енергоефективності для офісів	Розробка демонстраційних проектів	Заснування енергетичних форумів і пропонування послуг з підвищення енергоефективності
Співпраця з підприємствами малого та середнього бізнесу (МСБ)	Інформування та консультування компаній і організацій про ефективність енергоспоживання та ВДЕ	Спільна з ремісничою палатою розробка рекомендацій і кампаній з урахуванням специфіки окремих сфер діяльності	Пропонування особливих навчальних курсів для ремісників, технічних працівників та інженерів	Надання фінансової підтримки для здійснення ділових операцій, пов'язаних із раціональним використанням енергії
Співпраця з «потужними» партнерами (споживачами великої кількості енергії)	Інформування компаній з високим рівнем енергоспоживання про енергетичну стратегію	Надання цільових порад корпоративним клієнтам	Укладання угод щодо використання ВДЕ на заводах або територіях таких компаній	Розробка спільного проекту з ефективного енергоспоживання (ТЕЦ, опалення на промислових відходах і т. п.)

ТРАНСПОРТ

Крок:	1) початкові заходи	2) подальші дії	3) боротьба за першість	4) лідерство
Розробка інтегрованої транспортної стратегії	Створення загальних уявлень, установлення цілей і вибір пріоритетних сфер для застосування заходів	Затвердження правил щодо принципів планування та впровадження	Створення докладного плану дій	Розробка стратегій для усунення перешкод, визначення нових областей особливої значення для здійснення діяльності та вживання іноваційних заходів

Участь персоналу у планах щодо раціональної мобільності	Інформування службовців про екологічний вплив їхніх поїздок на роботу та з роботи та наявні альтернативи	Розробка плану мобільності для місцевої адміністрації	Адаптація кількості та типу транспортних засобів до певних потреб	Придбання економних транспортних засобів, транспорту на альтернативному паливі та електромобілів
Мотивація впровадження раціональної мобільності зацікавленими сторонами	Залучення основних компаній, інституційних органів і організацій до впровадження стратегії розвитку транспорту	Навчання місцевих чиновників надавати допомогу компаніям у розробці специфічних для них планів мобільності	Пропонування супутніх послуг і встановлення обмежень на підтримку індивідуальних планів мобільності	Укладення угод про виконання з компаніями та організаціями
Збільшення частки видів транспорту з нульовими викидами	Встановлення цілей зі збільшення кількості велосипедистів і пішоходів	Робота над послідовним розширенням та вдосконаленням мережі для велосипедистів і пішоходів	Урахування велосипедистів і пішоходів як основних дійових осіб під час реорганізації та розподілу проїжджої частини	Перетворення на місто велосипедистів!
Забезпечення зручного громадського транспорту	Розширення уявлень про можливості наявного громадського транспорту	Покращення транспортних засобів та послуг у сфері громадського транспорту	Розробка та впровадження планів дій щодо забезпечення можливостей для безперешкодних і ефективних пересадок між різними видами громадського транспорту	Створення транспортної системи на основі передового досвіду
Обмеження транспортних потоків шляхом управління місцями для стоянки	Покращення ситуації з дотриманням наявних правил, що регулюють стоянку автомобілів	Започаткування використання у центрі міста обмежень на стоянку та проїзд з метою сприяння поверненню користувачів до раціональних видів транспорту	Створення та впровадження поетапної програми інтегрованих стоянок	Запровадження норм, що обмежуватимуть місце для стоянки у нових розробках
Нормалізація інтенсивності руху транспорту для безпечнішого та сприятливішого життя в місті	Оцінка потенціалу для швидких і легких у впровадженні рішень	Впровадження обмежень на швидкість і обмеження проїзду	Вдосконалення і розширення наявних зон із помірним рухом транспорту	Впровадження податку на затори або аналогічних схем зменшення транспортного потоку

Розробка ефективної системи постачання товарів	Аналіз просторової структури та ефективності міського постачання споживчих товарів	Перевизначення та вдосконалення організаційної схеми та інфраструктури постачання споживчих товарів	Створення переліку потенційних можливостей для використання у сфері вантажоперевезень енергоефективних або безпаливних транспортних засобів	Розробка диверсифікованих схем постачання
Пропагування відповідального використання автомобілів	Розгляд прийнятної правової системи та аналіз потенційних користувачів нових схем	Пропагування екологічного водіння, спільного користування автомобілями та використання автомобільних пулів	Пропагування придбання енергоефективних транспортних засобів	Розробка місцевої інфраструктури, що працюватиме на біопаливі
Надання порад щодо винахідливіших варіантів вибору	Інформування про раціональний транспорт і альтернативне паливо	Проведення кампаній з інформування після впровадження кожної нової послуги	Створення консультаційних центрів із питань мобільності	Пропонування цільових послуг із надання індивідуальних консультацій
Проведення кампаній з пропагування раціональної мобільності	Інформування про пов'язані з транспортом проблеми та розширення уявлень про можливі раціональні види транспорту та альтернативне паливо	Організація заходів із покращення поінформованості громадськості щодо раціональної мобільності	Регулярна участь у кампаніях із пропагування раціональної мобільності на європейському та національному рівні	Постійне проведення кампаній з пропагування раціональних рішень

«ЗЕЛЕНА» ДЕРЖАВНА ЗАКУПІВЛЯ

Крок:	1) початкові заходи	2) подальші дії	3) боротьба за першість	4) лідерство
Отримання політичної підтримки	Надання адміністрації можливостей для здійснення екологічної, чесною та раціональної закупівлі	Розробка загальної концепції зеленої та чесною закупівлі	Затвердження національних та регіональних рекомендацій у місцевих правових нормах	Розробка незалежного місцевого набору норм для відомства з раціональної закупівлі
Залучення персоналу	Інформування персоналу про політичні резолюції щодо закупівлі	Постійне інформування персоналу про «зелену», чесною та раціональну закупівлю	Пропонування постійної та компетентної підтримки пілотним користувачам у технічних відділах щодо важливих процедур закупівлі	Інформування про власний досвід щодо процедур «зеленої» закупівлі та співпраця в одній мережі з властями, що укладають угоди
Розробка інструментів для оцінки «зелених» і чесною продуктів	Заміна продуктів, які було визнано шкідливими для довкілля, екологічно стабільними	Розробка муніципальних принципів «зеленої», чесною та раціональної	Перетворення відомства з закупівлі на раціональний екологічний і чесною	Перетворення на передвісника змін завдяки введенню жорсткіших політичних

		закупівлі	орган	резольцій і вимог
Застосування процедури «зеленої» та чесної закупівлі	Звернення до потенційних учасників торгів із проханням надати «зелені» варіанти продуктів і послуг	Визначення технічних специфікацій включно з екологічними критеріями	Вдосконалення технічних специфікацій і призначення критеріїв для процедури закупівлі	Включення зовнішніх видатків до тендерних пропозицій
Покращення поінформованості громадян, інформування постачальників	Інформування поточних і майбутніх постачальників щодо стратегії закупівлі	Участь у заходах і кампаніях з інформування громадськості щодо стратегії закупівлі	Підвищення рівня політичної обізнаності (створення листівок, плакатів та інших матеріалів), щоб продемонструвати стратегію закупівлі	Перетворення на зразок для інших владних структур і поширення місцевого досвіду

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

Крок:	1) початкові заходи	2) подальші дії	3) боротьба за першість	4) лідерство
Створення місцевої стратегії сприятливого для клімату сільського господарства	Організація інформаційних подій, присвячених місцевим проектам планування та розвитку	Охорона територій, прилеглих до сільськогосподарських угідь, вживання заходів із їхньої ренатурації	Розробка місцевого плану дій для сільського господарства, включно з екологічними вимогами та захистом сільськогосподарських угідь	Регулярний моніторинг стану впровадження плану
Створення прикладу та початок діяльності	Використання регіональних або екологічних продуктів у муніципальних спорудах	Заснування та збереження місцевої моделі комерціалізації	Створення та збереження виробничих органів представником місцевої влади	Перетворення полів на луки, культивування живих загорож та перелісків, тощо, для збереження ландшафту
Підтримка сумісного з кліматом сільського господарства	Визначення європейських, національних або регіональних програм фінансування	Пропагування моделей і проектів сумісного із кліматом сільського господарства, тваринництва та комерціалізації	Пропагування послуг для фермерів (спільне використання машинного парку, регіональні маркетингові структури, переробка тваринного гною, тощо)	Стимулювання послуг із підтримки сільського господарства та змін у тваринництві
Використання власного впливу як землевласника	Інформування власників ферм щодо цілей і переваг екологічного сільського господарства	Створення робочої групи з власників для розробки спільної стратегії для сумісного із кліматом сільського господарства	Віддання переваги добривам із низьким вмістом азоту під час культивування муніципальних земель для ведення сумісного із кліматом сільського	Здавання в оренду сільськогосподарських земель із обмежувальними умовами з метою підтримки кліматичної стратегії

			господарства	
Інформування громадян про кліматичну роль сільського господарства	Інформування громадян про цілі та переваги екологічного сільського господарства	Залучення місцевої преси до інформування про сільське господарство та клімат	Організація акційних днів або тижнів для пропагування регіональних продуктів, публікування регіональних торгових путівників	Пропонування освітніх заходів для дітей і молоді, присвячених важливим для клімату аспектам сільського господарства
Навчання фермерів і агрономів	Регулярне інформування фермерів про сільськогосподарські проблеми, важливі для довкілля та клімату	Створення сільськогосподарських робочих комітетів за участі різноманітних зацікавлених сторін	Співпраця із сільськогосподарськими університетами задля пропонування курсів зі сприятливого для клімату сільського господарства	Участь у дослідницьких проектах, присвячених зв'язку між сільським господарством і захистом клімату
Заохочення фермерів до виробництва відновлюваної енергії	Критичний аналіз потенційних можливостей для виробництва або збирання біомаси	Інформування фермерів щодо можливостей і переваг виробництва власної теплової або електроенергії з біомаси	Пропонування консультацій для фермерів щодо впровадження проектів із використання біомаси	Підтримка або впровадження місцевих проектів із виробництва енергії з біомаси

ЛІСНИЦТВО

Крок:	1) початкові заходи	2) подальші дії	3) боротьба за першість	4) лідерство
Призначення під час планування землекористування територій для лісових насаджень	Критичний аналіз лісових насаджень у муніципалітеті та їхньої важливості для відпочинку, місцевої економіки тощо	Планування розвитку лісництва в муніципалітеті	Урахування лісонасаджень у місцевих планах, а також у міських зонах	Урахування лісових зсувів та орієнтованих на охорону природи лісових зон відпочинку у планах землекористування
Вдосконалення муніципального лісового господарства	Підвищення стабільності лісів	Розгляд полювання в контексті збереження та розвитку лісів	Реорганізація лісового господарства в напрямку максимальної натуралізації	Сертифікація муніципального лісу за стандартом Лісової наглядової ради (ЛНР)
Залучення власників приватних лісів	Організація інформаційних кампаній, присвячених раціональному лісництву	Підтримка регіональної деревообробної промисловості	Пропагування сертифікації ЛНР серед власників приватних лісів	Налагодження співпраці з власниками приватних лісів щодо раціонального лісництва

Використання лісів як джерела відновлюваної енергії	Пропагування використання деревини як джерела енергії у приватних будинках	Створення схем вирубування лісу громадянами	Підтримка або створення місцевої електростанції на біомасі	Пропагування або підтримка регіональних маркетингових і дистриб'юторських структур на ринку деревини
Використання лісів як місця для навчання	Створення виставок, пропонування екскурсій до лісу	Організація серед громадян акцій з насадження дерев	Розробка педагогічної програми про ліс і лісництво для шкіл	Призначення муніципальних співробітників для проведення педагогічних та екологічно-освітніх заходів щодо лісу